

15. august 2023

Museer og Folkeoplysning
Folkeoplysning og udlodning

Jour. nr. 23/03743-13

Tilsynsrapport **Kattegatcentret** 2023

Rådet for Zoologiske Anlægs samlede vurdering

Denne tilsynsrapport i 2023 følger op på Rådet for Zoologiske Anlægs tidligere vurdering af Kattegatcentret i 2021, og gør status for udviklingen og kvaliteten af anlæggets arbejde.

Det er Rådet for Zoologiske Anlægs samlede vurdering i 2023, at Kattegatcentrets opgavevaretagelse er meget tilfredsstillende.

Kattegatcentret varetager de lovbestemte opgaver som formidling, avlssamarbejder, naturbevarelse og forskning på et højt niveau. Anlægget har fulgt tilfredsstillende op på de forhold, som blev påpeget ved rådets sidste besigtigelse og fortsat den positive udvikling, som de er inde i. Gennem et strategiske arbejde har de udviklet kerneområder af deres virksomhed, især inden for formidling og avlssamarbejde, hvor de med realiseringen af 1. etape af deres masterplan har fået et nyt pingvinanlæg, nye og moderne faciliteter til undervisning og renoverede backstageforhold til dyrehold.

Vurdering i 2021

Rådets samlede vurdering af Kattegatcentrets opgavevaretagelse i 2021 kan læses her: [Rådet for zoologiske anlægs tilsynsrapport Kattegatcentret 2021](#)

Fakta om Kattegatcentret

Anlægget er en selvejende institution med hjemsted i Grenaa, Norddjurs Kommune beliggende ved Grenaa Havn ud til Kattegat. I tilknytning hertil er oprettet en ejendomsfond, der bl.a. har som formål at opføre og udleje bygninger til brug for Kattegatcentret.

Anlægget modtager årligt statsligt driftstilskud i henhold til lov om statstilskud til zoologiske anlæg og årligt kommunalt driftstilskud. Norddjurs Kommune er anlæggets offentlige hovedtilskudsyder.

Kattegatcentret åbnede i 1993 og rummer i dag et stort antal fisk og andre havdyr fordelt på 45 indendørs akvarier (heraf 13 åbne bassiner) og et udendørs sælanlæg. Anlægget har bl.a. specialiseret sig i hajer og kalder sig Danmarks hajcenter.

Anlægget samarbejder med en række interessenter nationalt og internationalt, herunder akvarier/zoologiske anlæg, zooorganisationer og universiteter.

Nøgletal for Kattegatcentret 2022:

- Antal besøgende: 172.000 (2019: 152.500 besøgende)
- Samlede omsætning: 39,9 mio. kr.
- Årsværk: 35,4 fastansatte
- Anlægget råder over et areal på 6.600 m².

Fokusområder

Arbejdsgrundlag

Det zoologiske anlæg er i henhold til zoo-loven forpligtet til at udarbejde en fireårig arbejdsplan, hvoraf det fremgår, hvilke opgaver anlægget vil forpligte sig til at udføre. Anlæggets vedtægter skal være godkendt af Kulturministeriet.

Anlæggets vedtægtsbestemte formål er at tilvejebringe og formidle viden om fiske-, dyre- og planteliv; menneskets forhold til naturen; havmiljøet, specielt om Kattegat; og renere teknologi og naturforvaltning i øvrigt.

Kattegatcentrets mission er at skabe oplevelser og formidling med viden, holdning og hjerte. På den måde er de med til at bevare havet og livet i havet.

Kattegatcentrets vision er, at langt flere bliver bidt af havet. De vil bevæge og inspirere mennesker til at nyde, forstå og passe på havet.

Anlægget arbejder strategisk med et øget fokus på udvikling. Der er udarbejdet en fireårige arbejdsplan/strategi for 2021-2024 med fem udviklingsområder: masterplan udvikling, undervisning, formidling, naturbevarelse og forskning. For hvert område er der opstillet mål og aktiviteter.

Arbejdsplanen er knyttet til en 10-årig masterplan fra 2017, som skitserer den overordnede udviklingsproces for Kattegatcentrets store udbygningsprojekt fordelt på tre etaper. Arbejdsplanen frem til 2024 indeholder de to første etaper, hvor 1. etape er afsluttet med etablering af nyt pingvinanlæg, nye og moderne faciliteter til undervisning og renoverede backstageforhold til dyrehold.

På grund af de seneste års nationale og globale forandringer med bl.a. stigende energipriser og høj inflation arbejder Kattegatcentret i øjeblikket på en ny strategi med tilhørende handlingsplaner. I den forbindelse skal den nuværende masterplan gennemgås kritisk for at vurdere, om de beskrevne etaper stadig er relevante og rentable.

Kattegatcentret har indgået 13 partnerskaber, som fordeler sig på fire kategorier af partnerskaber. Som partner støtter man op om anlæggets arbejde med at formidle om og beskytte havet.

Ressourcegrundlag

Det zoologiske anlæg er i henhold til zoo-loven forpligtet til at have en høj standard og et økonomisk grundlag, der gør det muligt at opretholde denne. Endvidere skal der være en fuldtidsansat zoolog.

a. Økonomi

Kattegatcentrets samlede indtægter var i 2022 på 39,9 mio. kr. og fordeler sig således:

- Driftstilskud staten: 3,27 mio. kr. (heraf særtilskud på 2 mio. kr.)
- Tilskud covid-19: 0,97 mio. kr. (covid-19 hjælpepakker)
- Driftstilskud kommune: 4,02 mio. kr.
- Entré indtægter mv: 20,22 mio. kr.
- Butik, cafe mm: 8,15 mio. kr. (omsætning)
- Sponsorater: 0,09 mio. kr.
- Indsamlinger: 0,02 mio. kr.
- Indkøbsfunktion 0,19 mio. kr.
- Projekter 0,05 mio. kr.
- Andre indtægter: 2,08 mio. kr.

Staten yder i 2023 et ekstraordinært årligt statsligt driftstilskud på 2 mio. kr. til Kattegatcentret.

Årets resultat er 4,5 mio. kr. i 2022. 1,3 mio. kr., som overføres til egenkapitalen, mens de resterende midler henlægges til Kattegatcentrets Ejendomsfond og Maritime Fond. Efter tilførsel af årets resultat er anlæggets egenkapital på 11,4 mio. kr.

Det gode økonomiske resultat skyldtes flere ting, bl.a. at omsætningen pr. gæst er steget betragteligt, prisjusteringer i butik og café, tilskud fra statslige hjælpepakker og muligheden for en momsfradragsprocent pga. byggeri i forbindelse med Kattegatcentrets udvidelse.

b. Medarbejdere

Anlægget rådede i 2022 over Xastansatte årsværk, herunder videnskabelige medarbejdere, hvoraf 5 var biologer.

c. Bygninger

De bygningsmæssige rammer er velholdte. Et stor udbygning på 1500 kvadratmeter af Kattegatcentret blev afsluttet i 2022. Udbygningen omfatter et nyt indendørs pingvinanlæg i to etager, nye moderne undervisningsfaciliteter og renoverede backstageforhold til dyrehold og karantæne. Et fokus for ombygningen har været bæredygtighed, og nedkølingen af pingvinanlægget sker bl.a. igennem solceller og grundvandskøling. Private fonde, herunder Realdania og Den A.P. Møllerske Støttefond m. fl. samt Norddjurs Kommune har finansieret udbygningen til 60,5 mio. kr.

Det Zoologiske Råds vurdering 2023

Kattegatcentret er et professionelt og veldrevet anlæg, hvis positive udvikling siden sidste besigtigelse i 2021 er fortsat. Et gennemgående træk ved anlæggets virksomhed er, at alle processer – hvad enten det drejer sig om formidling, avlssamarbejde, naturbevarelse, forskning eller økonomi – er gennemtænkte og sat i en større kontekst. Der er skabt en kultur med fokus på læring, hvor det er tilladt at fejle, når der skal tænkes nye tanker og skabes udvikling.

Anlæggets innovative afsæt kommer til udtryk ved realiseringen af masterplanens etape 1, hvor Kattegatcentret er nået i mål med imponerende resultater.

Rådet anbefaler:

- At anlæggets kernefortælling bliver endnu mere klar, så både medarbejdere og offentligheden får et mere præcist billede af den særlige identitet, som Kattegatcentret er rundet af.

Formidling

Det zoologiske anlæg skal i henhold til zoo-loven virke til fremme af formidling af kendskabet til vilde dyr. Anlægget skal have særlige formidlingsprogrammer rettet mod børn og unge, såvel når de besøger anlægget i og uden for skolesammenhæng. Anlægget skal have en tilfredsstillende formidling til gavn for de øvrige gæster.

Kattegatcentrets udstilling og formidling sker igennem flere formater, spændende fra præsentation af levende dyr i akvarier og bassiner til interaktive formidlingsinstallationer- og udstillinger. Der er derudover dagligt mundtlig formidling fx ved akvarierne, hvor anlæggets dyrepassere/formidlere i forbindelse med fodring er i dialog med publikum om deres aktivitet.

Et kendetegn ved flere af centrets anlæg er, at de er åbne, hvilket giver publikum mulighed for at kigge ned i akvarierne uden glas og få en fornemmelse af at komme tæt på dyrene. Et nyt stort formidlingstiltag siden rådets sidste besøg i 2021 er et nybygget åbent pingvinanlæg i to etager, som åbnede i 2022. Anlægget huser æselpingviner, som publikum kan møde i en temperatur på 7 grader celsius på land i anlæggets øverste etage og herefter opleve dem bag glas under vand i den nederste etage. Den nederste etage lægger op til at publikum kan fordybe sig i pingvinerne, dels gennem en interaktiv udstilling om pingviner, dels gennem rummets indretning, som inviterer til, at man tager ophold og iagttager dyrene.

Pingvinformidlingen er udviklet af Kattegatcentrets nye udstillingsteam, som er i gang med at udvikle en udstilling om hajer. Kattegatcentret har på de indre linjer siden 2020 styrket deres formidling gennem etablering af udstillingsteamet, som udvikler, producerer og drifter deres udstillinger. Hensigten bag teamet er at bygge bro mellem anlæggets fagligheder inden for biologi og oplevelsesdesign. I udviklingen og opbygningen af nye udstillinger arbejder teamet på tværs af anlæggets forskellige afdelinger og sikrer en kobling mellem anlæggets mange kompetencer. Ved at lægge hele produktionen af udstillingen i huset, har teamet mulighed for i designprocessen at arbejde reflekteret og eksperimenterende med prototyper for herigennem at skabe mere relevante oplevelser for publikum. Produktionen af udstillingen er derudover også billigere, når den produceres i eget regi.

Kattegatcentret har en meget aktiv skoletjeneste med et bredt udvalg af undervisningsforløb, som henvender sig til børn og unge fra dagtilbud, grundskole og ungdomsuddannelser. Undervisningstilbuddet ”Det store kørekort i verdensmålene” er et nyt socialpædagogisk tiltag til børn med særlige behov.

Kattegatcentret har i 2022 med udbygningen af centret opgraderet sine undervisningsfaciliteter med et specialdesignet undervisningslaboratorium med avanceret udstyr, som giver børn og unge mulighed for at undersøge dyr helt tæt på.

I 2023 har Kattegatcentret været projektleder på et stort kommunalt projekt, ”Alle er gode til noget”, som har involveret alle 3. klasser og skoleklare børnehavebørn i Norddjurs Kommune. Projektets formål har været at skabe en tryk overgang fra børnehave til skole gennem naturfaglige aktiviteter. Et af projektets nedslag var en stor naturfestival på Kattegatcentret, hvor mere end 600 børn deltog i aktiviteter om havet.

Uden for skoletid kan børn i deres sommerferie engagerer sig i aktiviteter om havet gennem ”Saltvandsakademiet”, en camp, som fra 2023 udvides til efterårsferien. En anden populær aktivitet for familier og skoleklasser er at overnatte ved siden af hajbassinet.

Det Zoologiske Råds vurdering 2023

Kattegatcentrets formidling er på et meget højt niveau. Anlæggets tilgang til formidling er båret af kreativitet og høje ambitioner, hvilket bl.a. kommer til udtryk gennem etableringen af det tværgående udstillingsteam, der kan følge udstillinger fra vugge til grav, og udviklingen af projektet ”Alle er gode til noget”, hvis koncept kan overføres til andre undervisningsområder.

Gennem et undervisningstilbud som ” Det store kørekort i verdensmålene”, der henvender sig til børn med særlige behov, viser anlægget deres overbevisende greb om formidling, og deres evne til at tilpasse deres formidling til forskellige grupper af børn og unge.

Rådet anbefaler:

- At anlægget søger at blive mere deltagende i den offentlige debat, da de med deres store faglige viden kan være et vigtigt bidrag til den samfundsmæssige udvikling på områder, der ligger inden for deres vedtægtsbestemte formål. De kan desuden med fordel prioritere at gøre andre anlæg opmærksom på deres kreative ideer omkring formidling og særlige undervisningstilbud både nationalt og internationalt.
- At Kattegatcentret udarbejder en overordnet strategi for de forskellige former for formidling som de udfører.

Avlssamarbejder

Det zoologiske anlæg skal i henhold til zoo-loven medvirke aktivt i arbejdet med at bevare truede vilde dyrearter, herunder relevant avlssamarbejde nationalt og internationalt med andre tilsvarende anlæg.

Kattegatcentret deltager aktivt i de 14 internationale avlsprogrammer, der eksisterer for anlæggets dyrearter og er international artsadministrator for sømrokke (EAZA). Anlægget er medlem af Elasmobranch TAG steering committee (EUAC/EAZA), hvor Kattegatcentret er med til at videreudvikle internationalt arbejde med naturbevarelse og avlsprogrammer, bl.a. med øget fokus på in-situ bevaringsarbejde.

I forbindelse med projektet for den truede sømrokke har Kattegatcentret opdrættet sømrokker, som er blevet udsat i 2020 og 2022. Rokkerne er mærket, så udsætningen kan give en viden om deres bevægelsesmønstre.

Projektet gennemføres i et samarbejde med Statens Naturhistoriske Museum og WWF Verdensnaturfonden.

I 2022 kom to zebrahornhaj-unger til verden i Kattegatcentret. Som dyreart indgår zebrahornhajen i et af de avlsprogrammer, som Kattegatcentret deltager i. Det er så vidt vides første gang i Europa, at det er lykkedes et akvarie at avle på zebrahornhajer, og det er også en stor sjældenhed på verdensplan.

Det Zoologiske Råds vurdering 2023

Anlæggets avlsarbejde for fisk foregår på et meget højt niveau, der ligger i fin forlængelse af anlæggets ansvarsområde og profil. Avlssamarbejdet er dog præget af en passiv tilgang til videreformidling af de fine resultater.

Rådet anbefaler:

- At anlægget udnytter sine faglige kompetence på området og indtager en mere ledende rolle i forhold til det internationale arbejde, bl.a. i EAZA, hvor der mangler kræfter på avlsprogrammer om fisk.

Naturbevarelse

Det zoologiske anlæg skal i henhold til zoo-loven deltage i relevante naturbevaringsprojekter.

Kattegatcentret samarbejder med danske og udenlandske akvarier som medlem af DAZA, EAZA og EUAC om naturbevarelse. Samarbejdet omfatter erfaringsudveksling om hold og avl af fisk mv. og indsamling og udveksling af dyr.

Kattegatcentret arbejder med naturbevarelse i projektet for sømrokker og med BirdLife International og Dansk ornitologisk forening om at udbrede

kendskabet til de truede vilde pingviner pga. klimaforandringer og sammen etableret et donationsprogram til truede pingviner.

Det Zoologiske Råds vurdering 2023

Kattegatcentrets arbejde med naturbevarelse er koncentreret om sømrokkeprojektet og efter åbningen af det nye pingvinanlæg også til en vis grad om pingvinprojektet. Ligesom med avlssamarbejdet er tilgangen dog også her lidt passiv.

Rådet anbefaler:

- At anlægget udarbejder en strategi for naturbevaringsarbejdet, der sættes i relation til anlæggets organisation og ressourcer, og at anlægget påtager sig en mere proaktiv rolle i de valgte projekter.

Bidrag til forskning

Det zoologiske anlæg skal i henhold til zoo-loven virke til støtte for forskning.

Kattegatcentret deltager i nationale og internationale forskningsprojekter om f.eks. biodiversitet, truede arter, tang og naturbaserede løsninger. Anlægget deltager aktivt i forskningsprojekter ved at stille ekspertise, dyr, faciliteter mv. til rådighed for forskere og ved at formidle forskningen til besøgende, elever, virksomheder, politikere, interesseorganisationer og journalister.

Kattegatcentret etablerede i 2010 sammen med Aarhus Universitet og Teknologisk Institut forsknings-, innovations- og formidlingspartnerskabet AlgeCenter Danmark (ACDK). ACDK ligger ved siden af Kattegatcentret på Grenaa havn og rummer et tangdyrkningsstesteanlæg. Partnerskabet blev i 2022 udvidet med Københavns Universitet. ACDK er vært for en årlig konference om tangdyrkning, som tiltrækker forskere, myndigheder, virksomheder fra Europa og resten af verden.

ACDK og Kattegatcentret har fået 18,5 mio. kr. i støtte til forskningsprojektet WIN@sea, som skal undersøge, hvordan man kan producere fossilfri havmøllestrøm, bæredygtige muslinger og tang i ét og samme havområde, herunder undersøge hvilke effekter det vil have på havmiljø og biodiversitet. Aktiviteterne foregår i perioden 2023-2026 ved Skandinaviens største vindmøllepark Kriegers Flak, der ligger ca. 15-40 kilometer øst for Møn. Projektet er finansieret gennem det EU-støttede projekt, OLAMUR og af danske fonde som VELUX. Projektet ledes af Aarhus Universitet.

Kattegatcentret deltager også i et andet nyt forskningsprojekt, SeaFree, hvis formål er at omdanne næringsstoffer og CO₂ fra reje- og fiskeopdræt på land til værdifuld tang. Innovationsfonden har støttet projektet med 14 mio.kr. og Københavns Universitet er projektejer.

Derudover deltager anlægget i forskningsprojekter relateret til anlæggets arter i samarbejde med studerende og forskere fra danske og udenlandske universiteter. I 2022 har Kattegatcentret deltaget i et forskningsprojekt sammen med SDU, som skulle dokumentere den første kommunikation mellem en sæl og dens mor.

Det Zoologiske Råds vurdering 2023

Anlægget er en attraktiv samarbejdspartner for andre forskningsinstitutioner på grund af deres store viden og erfaringer og har et samarbejde med landets tre største universiteter om flere forskningsprojekter. Kattegatcentret bidrager til støtte af forskningsprojekter ved at stille dyr, materiel, faciliteter og viden til rådighed i et væsentligt omfang på et meget højt fagligt niveau. Derudover prioriterer anlægget formidling af forskning, fx skal Kattegatcentret formidle forskningsresultater fra WIN@sea gennem kommende udstilling og undervisning.

Rådet anbefaler:

- At anlægget prioriterer at udøve egen forskning, og bliver mere proaktive og strategiske i forhold til at vælge, hvilke forskningsprojekter, de engagerer sig i.
- At anlægget overvejer at kommunikere den specialiserede viden de erhverver gennem for eksempel avlsarbejde eller undervisning i en forskningssammenhæng.

Baggrund

1. Vurderingsforløbet på Kattegatcentret

Det Zoologiske Råd besøgte Kattegatcentret den 26. maj 2023.

Tilstede var:

Fra Kattegatcentret:

- Peter Sand, bestyrelsesformand Driftsfonden
- Karsten Bjerrum Nielsen, direktør
- Malene Jøns, kommerciel chef
- Lone Thybo Mouritsen, leder for forskning og fundraising
- Søren Forsberg, leder af skoletjenesten
- Rune Kristiansen, kurator og zoolog
- Frederik Toftgård, udstillingsansvarlig

Fra Rådet for Zoologiske Anlæg:

- Bengt Holst, formand for rådet, særlig rådgiver
- Hanne Strager, biolog, næstformand, selvstændig rådgiver
- Catharina Eggert, embedsdyrlæge, Ministeriet for fødevarer, landbrug og fiskeri

- Ernst H. Andresen, embedsdyrlæge, Ministeriet for fødevarer, landbrug og fiskeri
- Jørgen Lund, servicetekniker
- Lisbeth Skovmand Høgh, direktør AQUA Akvarium & Dyrepark
- Maj Friis Munk, biolog, Miljøministeriet

Fra Slots- og Kulturstyrelsen, sekretariat for rådet:

- Lotte Bjerre Kristoffersen, teamleder
- Louise Stensborg Jakobsen, specialkonsulent

Fra Kulturministeriet

- Michael Winding, specialkonsulent

Besøget foregik i anlægget og omfattede besigtigelse af anlægget og dialog med anlæggets ledelse om Kattecatcentrets opgavevaretagelse.

2. Om Rådet for Zoologiske Anlægs tilsyn

Rådet for zoologiske anlæg fører et løbende tilsyn med de zoologiske anlæg, der modtager statsligt driftstilskud, i henhold til lov om statstilskud til zoologiske anlæg (lov nr. 255 af 12/04/2000).

Formålet med at yde statsligt driftstilskud er i henhold til loven at tilskynde til en stadig højere grad af professionalisme i de zoologiske anlægs arbejde med formidling af viden om dyrene og deres levevis samt anlæggenes deltagelse i relevante avlssamarbejder og naturbevarelsesprojekter.

Som led i tilsynet foretager rådet faglige vurderinger af anlæggene. Den faglige vurdering baserer sig dels på anlæggets egen indberetning til Slots- og Kulturstyrelsen samt på rådets besigtigelse af de enkelte anlæg. Rådet besigtiger anlæggene hvert andet år og følger op på besigtigelserne med en skriftlig vurdering af anlæggenes varetagelse af opgaverne efter loven. Rådets vurderinger tager udgangspunkt i zoo-lovens § 3, herunder:

- Anlæggets udvikling i forhold til den seneste 4-årsplan, tidligere vurderinger fra rådet samt evt. øvrige udviklingsplaner.
- Organisationsform herunder kravet i zoo-loven om en fuldtidsansat zoolog (cand. Scient.), øvrige tilskud fra offentlige myndigheder, nøgletal (samlet omsætning, antal årsværk, besøgende) samt udviklingen heraf.
- Ressourcegrundlag, herunder bygninger og anlæg.
- Formidling af viden om dyrene og deres levevis herunder særlige formidlingsprogrammer for børn og unge.
- Samarbejde, herunder avlssamarbejde nationalt og internationalt herunder hvilke samarbejder anlægget er koordinator for og hvilke man deltager i.

- Naturbevarelse, herunder hvilke projekter anlægget deltager i og på hvilket niveau.
- Status på anlæggets forskning – dels aktiviteter, hvor anlægget selv udøver forskning, dels aktiviteter, hvor anlægget bidrager ved at stille dyr/faciliteter og viden til rådighed for andres forskning.

Rådets vurdering bliver sammenfattet i en bedømmelse af anlæggets opgavevaretagelse efter følgende skala:

- Meget tilfredsstillende
- Tilfredsstillende
- Ikke helt tilfredsstillende
- Ikke tilfredsstillende

Tilsynsrapporten indeholder rådets vurderinger af og eventuelle anbefalinger til anlæggets drift og fortsatte udvikling. Rapporten giver samtidig anlæggets kommunale tilskudsyder en viden om det enkelte anlægs virksomhed og de rammer, anlægget arbejder i.